

Magyarosi Imola

VARGA NÁNDOR LAJOS FALFESTMÉNYEI
AZ ALDOBOLYI HOLLAKY-KÚRIÁBAN

Varga Nándor Lajos (1895–1978) grafikusművész nemcsak a rézkarc és a rézmetszés mestere volt, hanem szakíró és művelődéstörténész¹ is. Sokoldalú alkotóként több műfajt kipróbált, az viszont kevésbé ismert róla, hogy falképeket is készített.

A felvidéki születésű művész érettségi vizsgáit a Székely Mikó Kollégiumban teszi le. A sepsiszentgyörgyi évek mély nyomott hagynak a diákban, és bár Budapesten fogja leélni élete hátralevő részét, otthonának mindvégig Sepsiszentgyörgyöt tekintti. 1932-ben házasságot köt az aldobolyi származású Hollaky Emmával. E házasság révén válik a művésznek a Hollaky-kúria a nyári hazajövevények alkalmával kedvenc tartózkodási helyévé. Itt próbálkozik meg falképek festésével.

1. A Hollaky-kúria épülete²

A Hollaky-kúria a Kovászna megyei Aldobolyban, Sepsiszentgyörgytől déli irányban 12 kilométer távolságra található, a falu központi részében, egy domboldalra építve. Kelet felől nézve az épület csaknem 20 méter hosszban, két szint magasságában, tagolatlan homlokzattal és a nagy falfelülethez képest talán túl kevés és kisméretű nyílással mutatkozik.³

Az épület szabályos négyszög alaprajzú, a lakószint egyik oldalán kis kiugrással. Alagsora öt-, lakószintje hatosztatú, a gerendafödém és boltozatos termek két menetben helyezkednek el.

A kúria építéstörténetével kapcsolatban levéltári adatok hiányában csak az épület két oromfalán található felíratra alapozhatunk. Az egyik a déli oromfalon található, és négyzet alakú mélyedésbe van belevésve:

PACE POSITA / FAME GRASSANTE / DEO
IVVATE / ERIGIT / JOHANNES HOLAKI / ET
/ HELENA SZOTIORI.

A felíratban elrejtett kronosztichon szerint tehát a kúriát Hollaky János és Szotyori Ilona 1717-

ben építtette. A báró Hollaky család Zaránd megye egyik nevezetesebb családjá, tagjai századokon át a vármegye élén állottak, és legfőbb hivatalait viselték. Hollaky János, aki a tömösi szorosnál százados, 1705-ben veszi nőül Szotyori András lányát, Ilonát.⁴ Ettől kezdve az udvarház folyamatosan a Hollaky család tulajdona, egészen 1972-ig, amikor az illyefalvi községi tanács 18 000 lejért megvásárolja a román állam részére özvegy Hollaky Gézánetól.⁵

Egy másik felirat az északi oromfalon van, és egy rövid versike kíséretében a következőről értesít: RENOVATUM / EST / ANNO 1807 / VAJNA ANNA. Vajna Annát, egy eredetileg orbaiszéki család sarját a már említett Hollaky János unokája, József vette feleségül.⁶ A renoválás tulajdonképpen az 1802-es földrendés által okozott károkat volt hivatott kijavítani, de egyúttal átépítésekre is sor került, és ezek mai napig meghatározzák a kúria külalakját.

Az udvarház érdekessége, hogy központi részén egy kéményes vagy másképpen fűstház van, mely fölé a padlástérben téglából rakott álboltozatú kémény emelkedik.

Az udvarház legreprezentatívabb terme az „ebédlőház” vagy „nagyház”, de elhelyezését tekintve nevezhető a népi gyakorlatban használatos „oldalháznak”⁷ is. E faragott gerendafödém, stukkómenyezetes terem az épület északkeleti részén van, ennek a nyugati falára kerültek Varga Nándor Lajos falképei.

A terem majdnem négyzet alakú, ezért jogosan vetődik fel a kérdés, hogy miért épp a nyugati falra kerültek a képek. Varga Nándor Lajos valószínűleg azért választotta ezt a falat, mert ez a belső térhez tartozik, nem külső fal, így többnyire védve van az időjárás viszontagságaitól, s azért nem esett a választása a déli falra, bár ez ugyancsak belső fal, mert ez sem térmegosztás szempontjából, sem pedig a mögötte levő fűstház miatt nem lett volna ideális a falképek elkészítésére. Ezenkívül utóbbi fal mentén lehetett

¹ SZÉKELY Zoltán 1995, 20.

² Mivel dolgozatomban nem a kúria a fő kutatási témája, nagyrészt a Hlavathy Izabella által megállapított és felmért adatokat használtam.

³ HLA VATHY Izabella 1998, 6.

⁴ A Szotyori család a háromszéki székely nemesi családok egyike,

akik szerepelnek az 1713-as összeírásban is. (L. PÁL M A Y József 1901, 210.)

⁵ HLA VATHY Izabella 1998, 10.

⁶ PÁL M A Y József 1901, 210.

⁷ B. NAGY Margit 1970, 16.

elhelyezve a termet melegítő kályha, erre utal a jobb felső részen levő füstlyuk.

A kúriában megfestett falképek tulajdonképpen egy kísérlet eredményei: Varga be akarta bizonyítani Kós Károlynak, hogy képes falkép elkészítésére. Eredetileg a Székely Nemzeti Múzeum alagsorába szeretett volna próbaképet festeni, és Csutak Vilmos múzeumigazgató meg is küldte neki a kinézett szabad falfelület méreteit.⁸ Tisztázatlan, hogy végül miért nem ide festette meg.

A falképek secco technikával készültek. Ezt olyan falra alkalmazzák, amelyen vagy egyáltalán nincs habarcsvakolat, vagy a habarcsvakolat már száraz és megkötött. A secco-technikát csak belső falakra lehet alkalmazni, mert az így készült falkép erősebb időjárási hatásoknak akkor sem tudna ellenállni, ha vízzeloldhatatlanul megkötő festékrendszerrel készülne. Varga valószínűleg növényi eredetű enyvetet használt: ezeknek van egy olyan tulajdonságuk, hogy mindig újraoldhatók maradnak, következésképpen érzékenyek a nedvességre, és néhány év múlva elveszítik kötőképeségüket, ami végül a festékek porlásához vezet. Ez a folyamat megfigyelhető a Hollakykúria falfestményein is. A növényi enyvvel készülő festmények rövid életűek, és főleg dekorációs célokra készülnek, ott, ahol nincs igény a huzamosabb tartósságra.⁹ Ez is azt igazolja, hogy Varga nem tekintette véglegesnek a falfestményeket, hanem próbának, előkészületnek szánta a múzeumbeli végleges megfestés előtt.

A falfestmények témái nem szabadon választottak, hanem szorosan kötődnek a Székely Nemzeti Múzeumba szánt témakörhöz: a magyar múlttal kapcsolatosak, vagy a székely–hun mondanakörhöz tartoznak. A Csutak Vilmosmal folytatott levelezés során többször is szóba kerül az ilyen „hun dolgok” (*Attila* vagy *Csaba* alakjának) tervezése a múzeum lépcsőházába, *Emese álma* pedig a díszterembe vagy a nagy irodába.¹⁰ 1933 nyarán, Csutak leveleiből értesülünk, hogy Vargának letisztult Attila-, illetve Szent László-freskóterve van.¹¹ Csutak kéri, egyeztessenek Kóssal a múzeumba szánt falképek és üvegfestmény ügyében. E levél szerint Varga budapesti műtermében már elkészült természetes nagyságban a terv a festményhez. Ebből az időszakból maradt ránk az archív felvétel a Szent László-legenda falfestményének karton tervezetéről.

A Hollakykúria nagytermének nyugati falán található falfestmények tehát hosszabb tervezetes,

egyeztető levelezés során születtek meg. A falképek a 700 cm-nyi falhosszt¹² majdnem teljesen elfoglalják, magasságban azonban 127 cm-re, illetve 50 cm-re terjednek ki, így csak a fal felső felét töltik ki. A két nagyobb méretű kompozíció, a balról látható *Szent László*-kompozíció és a jobbról látható *Attila és serege*-kompozíció a kisebb méretű *Emese álmat* veszi közre – utóbbi falfestmény az ajtó feletti kisebb falfelületen kapott helyet.

2. Szent László-legenda, Leányrablás jelenet

A *Szent László-legenda* balról az első kép a nagyterem nyugati falán, és a fal hosszúságának majdnem felét foglalja el, vagyis 300 x 127 cm. A festmény bal oldalát egy szegmensíves záródású, fehérre meszelt fülke szakítja meg. A falfestmény a középkori templomokban népszerű Szent László-legenda ábrázolásnak az egyik legismertebb jelenetét ragadja ki, a *Leányrablást*.

A karton Szent László-tervezet, amelyről fennebb már említés történt, az itt megfestett *Szent László-legenda* karton terve. A fényképen a legendamozzanat három fontos szereplője vonja magára a figyelmet: a középpontban Szent László király délceg alakja, fehér lovon, jobbra tőle az elrabolt leány s az őt lovon vivő kun. Szent Lászlótól balra, a háta mögött a királyi sereghez tartozó három lovas vitéz alakját látjuk. A felvétel megőrizte alakok erősen emlékeztetnek a kúriabeli Szent László-legenda szereplőire. A különbség csupán a szereplők kompozícióbeli elhelyezésében jelentkezik, vagyis László király kikerül a falkép középpontjából, és helyére a leányrabló kun kerül.

Magának a szentnek a megjelenítése teljes dicsőségében, vértjében, kardjával, fehér lován, glóriával a fején történik. A szent király háta mögött lovagló seregének első lovasai látszanak, a harmadiknak a kezében az apostoli kettős kereszt zászlója. Mind-egyik lovasnak más-más színű lova van, a legelsőnek már majdnem természetellenesen vörös, a másodiknak szinte már zöldnek látszó, míg a harmadiknak egyszerűen fehér.

A festmény középpontjába az ágaskodó lovát megülő, leányrabló kúnt helyezi. A ló hátracsavart nyakában furcsán megkapaszkodó kun, illetve a már-már lecsúszó lány látványa anatómiailag pontatlannak és enyhén erőltetettnek tűnik. A festmény síkszerűnek hat, bár Varga megkísérel valamennyi perspektívát belevinni a festménybe azzal, hogy a Szent László mögött elhelyezett lovasokat egymás

⁸ Vö. Varga Nándor levele Csutak Vilmoshoz 1932. május 27-én (közölve I. KÓNIA Ádám – BOÉR Hunor 2002, 130), és válaszára 1932. június 2-án (SzNM Irattára).

⁹ Vö. WEHLTE, Kurt 1994, 253, 237.

¹⁰ Vö. főleg Csutak Vilmos levele Varga Nándorhoz, 1932. május 12., Sepsiszentgyörgyi (SzNM Irattára). Közölve I. KÓNIA

Ádám – BOÉR Hunor 2002, 129–130.

¹¹ Csutak Vilmos levele Varga Nándorhoz, 1933. június 28., illetve gróf Bánffy Miklóshoz, 1933. június 29., Sepsiszentgyörgyi (SzNM Irattára). Közölve I. KÓNIA Ádám – BOÉR Hunor 2002, 132–133.

¹² A sepsiszentgyörgyi Atelier M műszaki felmérései alapján.

mögé helyezi, illetve a központi ágaskodó ló teste alatt, a távolban ugyancsak lovasokat látunk. Az egész falfestmény meglehetősen rajzosnak hat az erős színhasználat, nagy színtelületek ellenére. A festményt az erős ultramarinkék színe uralja, mellette alig érvényesül a mező zöldje, csupán a kék égbolt fehér színtelületei oldják valamelyest.

A képet megszakító fülkétől balra a falfestményt lezáró két birkózó vitéz alakját látjuk. Az egyik vitéz alakja azonban félbe van vágva, ugyanígy a szent király lovasai is a festmény jobb szélén, ezzel a festő keretet ad a lezajló eseményeknek, ugyanakkor a kép nyitott marad, továbbgondolásra készíti a szemlélőt.

3. Árpád vagy Attila?

A fal jobb oldali részén az ugyancsak nagyméretű, 300 x 127 cm-es kompozíció témája önmagában több értelmezést tesz lehetővé. Kónya Ádám korábban azt feltételezte, hogy a falfestményen Árpád és vezérei vannak megjelenítve.¹³

Ekkori véleményét a falfestmények helyszíni megtekintése nyomán alakította ki. 1995-ös, a múzeum Varga Nándor Lajos-émlékiállítására összeállított írásában a falfestmény keletkezésének okát a művész további munkáinak alapján kereste: „Aligha véletlen az aldobolyi falfestmények témaválasztása és elkészültük időpontja. Az évtizedeken át teljesen elhallgatott *Magyar múlt*¹⁴ című albumának 40 nagyméretű fametszetét éppen 1934–1935 folyamán készítette el, bár csak 1941-ben jelent meg.”¹⁵ Ezt a véleményt Hlavathy Izabella is elfogadta szakmérnöki munkájában, a festményben *Árpád bevonulását* vagy az *Árpád fejedelem és vitézeit* látva.¹⁶

Csak 2001-ben, a vonatkozó Varga-levelezés előkerülésével tisztázódott, hogy a festmény valójában a hun királyt ábrázolja.¹⁷ A kúriában Attila alakja, illetve *Attila és serege*¹⁸ van megjelenítve, a múzeum belső kifésztéséről szóló levelezésben szó sem esik Árpád lehetséges ábrázolásáról. Ezt legfeljebb Csutak Vilmosnak abba az általános megfogalmazásába lehetne beleérteni, miszerint szívesen látná a múzeum falán „*Emese álmát* és más ilyen magyar dolgokat”.¹⁹ Arra viszont, mint már említettük, konkrét adatunk van, hogy 1933 nyarára Vargának letisztult Attila-, illetve Szent László-freskóterve van.²⁰

A festményen a lovas Attila, akárcsak Szent László alakja, nem a középpontba van elhelyezve, ezúttal azonban balról kap helyett a kompozícióban. A középpontban a visszafelé nyilazó lovasokat ábrázolja. Attila alakjának ünnepélyes megjelenítése, a büszke tartás, a díszesebb fejedő, illetve ruházat mégis érzékelteti, hogy ő az igazi központi alak, rangban mindenképpen a többiek fölött áll. Ezt a fensőbbiséget hivatott hangsúlyozni az is, hogy az egyébként kék hátteret egy nagyméretű felhővel megszakítja, hogy a figura fejét fehér háttér elé helyezze, mintha csak a Szent László glóriájának lenne a megfelelője.

A ló színe sem mellékes: Árpád Benczúr Gyula és Feszty Árpád hasonló témájú képein fehér lovon jelenik meg, itt a ló fekete színű. Attila alakjának megfestésére meglehetősen szegényes előkép-anyaggal rendelkezünk, ábrázolása több kérdést is felvet. Attila leírása, amelyet Priszkosz rhétor elmondása alapján Jordanes őrzött meg, a következő: „Hatalmát büszke magatartása és kevélyen körüljárattott szemének parancsoló tekintete is elárulta... Külséjében igazi hun, alacsony természetével, széles mellével, nagy fejével, apró szemével, ritka szakállával, lapos orrával és sötét testszínével...”. Ha úgy vesszük hogy a fekete ló Attila jelképeként van jelen, akkor Attila attribútumának tekinthetjük azt is, hogy az ábrázolt alak a bal kezében nyilvesszőt és tegezt tart. Az Attila mögött álló alakok bal felől mind egy-egy zászlót tartanak a kezükben, melyeken két ábrázolás tisztán kivehető: a napkorong, illetve a turulmadárra²¹ utaló madár kontúrja.²² Kézai Simon a hun–magyar azonosságot valló gesztájában Attila címerállatának nevezi a turult, amely a római birodalmi sashoz, Jupiter madarához hasonlóan a birodalmi nagyság és a győzedelmes haderő kifejezője. Attila turulos pajzzsal látható a *Képes Krónika* miniatúráján is.²³

A kompozíció középpontjában a hátrafelé nyilazó lovasok mozzanata úgy a hunokra, mint később a magyarokra is jellemző harcmodorra utal. A lovasok a falkép jobb oldalán ábrázolt ellenséges csapatot nyilazzák. A festő néhány sebesült ellenséges harcosal sugallja a csata kimenetelét.

A falkép stílusában nagyon hasonlít a fal bal oldali, Szent László-kompozíciójához. A falfestmény ezúttal nincs megszakítva félköríves vakablakkal,

¹³ KÓNIA Ádám 1995, 25.

¹⁴ VARGA Nándor Lajos 1941. A mindössze 500 példányban megjelent album (a háborúban megsemmisült 200 példány), a 40 nagyméretű (30 x 19 cm) fametszeten kívül ugyanannyi, 1941-ben készült, a szövegoldalakat díszítő képjelét is tartalmazza.

¹⁵ KÓNIA Ádám 1995, 25.

¹⁶ HLAATHY Izabella 1998, 8.

¹⁷ KÓNIA Ádám – BOÉR Hunor 2002.

¹⁸ Uo., 120.

¹⁹ Csutak Vilmos levele Varga Nándorhoz, 1932. május 12.,

Sepsiszentgyörgy (SzNM Irattára). Közölve I. KÓNIA Ádám – BOÉR Hunor 2002, 129–130.

²⁰ L. 11. jegyzet.

²¹ A hun, a belső-ázsiai török és a magyar hagyományban egyaránt fontos szerepet játszanak a madarak. Ezek közül a legismertebb a kerecsensólyom. A kutatók egy része ezt a madarat határozta meg „turulnak”.

²² KÓNIA Ádám 1995, 25.

²³ PÁL József – ÚJVÁRI Edit 2001, 487.

hanem folytatólagos, de ez csak teremadottság. A kompozíció elrendezése itt is világos, tiszta, a rajzosság a domináns. Az ultramarinkék a háttér uralgó színe. Ezt sötét barnák, vörösek, néha egy-egy fehér színfolt töri meg. A falkép síkszerűnek hat, bár itt is történik csekély próbálkozás mélységérzet kialakítására: a lovasok, illetve a harcosok egymás mögé helyezésével, valamint megfutamodott lovasok ábrázolásával a távolban.

Az előtérben látható lovas kék pajzsa őrzi Varga szignóját és az elkészítés évét: *Varga N. L. 1933*.

4. *Emese álma*

A legkisebb falkép az alig 115 x 50 cm méretű *Emese álma*-ábrázolás, mely egyben az együttes legeredetibb darabja is.²⁴ A falkép az ajtó fölötti helyre készült, a helyszűke pedig Varga képzelőerejét a két előző kompozíciónál alaposabban igénybe vette. Az ajtó fölötti hely csak egy fekvő alak ábrázolását tette lehetővé, a turulmadár figurája pedig ehhez a fekvő női alakhoz kellett, hogy igazodjon.

Emese Anonymus lejegyezte története Pais Dezső fordításában a következő: „Az Úr megtestesülésének nyolcszáztizenkilencedik esztendejében Ügyek, amint fentebb mondtuk, nagyon sok idő múltán Mágóg király nemzetségéből való igen nemes vezére volt Szcítjának, aki feleségül vette Dentü-Mogyerban Őnedbelia vezérnek Emes nevű leányát. Ettől fia született, aki az Álmos nevet kapta. Azonban isteni, csodás eset következteben nevezték el Álmosnak, mert teherben levő anyjának álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt. Egyszersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak.”²⁵

A falképen Emese fekvő helyzetben van megfestve, de nem teljesen vízszintesen ábrázolja, hanem a fejet és a térdet megemeli, ezáltal az egész falképnek egy belső hullámvonal ad. Emese fölött a turul szétterjesztett szárnyaival, visszahajlított fejével erre a hullámvonalra a párhuzamos válasz. Csőrével az arany koronát nyújtja Emesének, aki öntudatlanul emeli bal tenyerét, hogy átvegye azt tőle.

A kisméretű kompozíció stílusában újat hoz a másik két ábrázoláshoz képest. Itt a rajzosság helyett a festőire való törekvést észleljük. A női figura lágy, érzéki alakja átsejlik a finoman leomló fehér lepel alól. Ugyancsak ezt a lágyságot hangsúlyozza finoman leomló, hosszú szőke haja is. Emese fehér ruhájára, a nagyobb kiterjedésű fehér színfoltra a válasz: a turulmadár fehérén (?) jelenik meg a képen,²⁶ egy szintén

elfolyó nagy fehér színfoltként, ami miatt egy bizonyos távolságon belül szinte lehetetlen észrevenni, hogy az a nagy fehérség fölötté maga a turul festői megjelenítése. A háttér itt is megmarad kéknak.

A falfestményen sikerül Varga Nándor Lajosnak úgy ábrázolnia a témát, hogy szinte érezzük, az egész valóban egy álmom csodászerű megelevenedése, és mindez a látomászerű szintjén marad, ami egyben utalás is a címadó motívumra, Emese *álmára*.

5. Összegzés a Hollaky-kúria falfestményeiről

Mindhárom falfestmény háttérszínét a kék képezi. Színhasználatukban hasonlítanak: a néhol világosabb, néhol sötétebb kék hátteret barnák, vörösek és zöldek árnyalatai teszik változatossá. A rajzosság a két nagyobb méretű falképénél különösen domináns. Ugyancsak e két kép esetében beszélhetünk hagyományhűbbnek tekinthető ábrázolásról. Mindhárom falképről elmondható, hogy alapvetően síkszerűnek hatnak, még annak ellenére is, hogy a festő kísérletet tett a mélység érzékeltetésére.

Ha összességében nézzük a falfestményeket, megfigyelhető a két szélső, nagyméretű falkép szimmetrikus elrendezése. Mindkét képen embercsoportokat helyez el az *Emese álma* felőli részen, és félbevágja azokat. Hasonlóan helyezi el Szent László és Attila alakját a két kompozíción belül, mindkettőt profilból látatja, valamint a másik szélén mindkét falkép esetében két-három emberből álló, szétszórt csoportot alkalmaz. A három falfestményt egy-egy aranysárga sáv választja el egymástól, illetve az ajtókeret is határvonal szerepet tölt be.

A falképek keretezése a középkori falfestmények hagyományos keretezési eljárására utal. A falképek felső szegélyén kettős aranysárga vonal között szürke alapon fekete-piros hullámvonal képezi a keretet, míg alul, a frízen a középkori falképekről ismert (vö. a gelencei falképek), háromszögű élben végződő fekete-narancssárga, hullámvonal utánozó téglák motívuma látható, kék vonalak között. Ezek a motívumok biztosítják a keretet, az *Emese álma* kivételével, ahol az ajtó felső határa képezi azt. Mindkét nagy falkép esetében egyszerűen fehérén hagyja a festő a sarokhoz közeli széleket. A felső díszítő keret fölött profilozott koronázó párkány kap helyet.

A falképek sajnos folyamatosan romló állapotban vannak az 1991-es és az 1998-as felmérésekkor készült fényképekhez viszonyítva. A kilencvenes évek derekán beomlott a tetőzet, és ennek következtében a fal túlságosan sok nedvességet kapott, amit mind a mai napig érezni lehet. Ez az állapot így maradt 1998-

²⁴ Kónya Ádám 1995-ös írásában ezt nem említi.

²⁵ Anonymus 1975. Az eredeti latin szövegben a *turulmadár képében* „in forma asturis” (FEJÉRPATAKI László 1892, 3a).

²⁶ Hlavathy Izabella szerint egy hattyú van a képen (HLAVATHY Izabella 1998, 9).

ig, amikor sor került a kúria alaposabb felmérésére: Hlavathy Izabella ebből írta a műemlékvédelmi szakdolgozatát. A felméréseket követően próbálkozások történtek a kúria renoválására pénzt szerezni: a legsürgősebb teendő a tetőzet mielőbbi kijavítása volt. Ez meg is történt a következő évek folyamán.

A kúria mai állapota azonban így sem kielégítő. A hosszú éveken át rongáló nedvességén kívül a nagyteremben a gerendázat is beomlott részben, és a stukkómennyezetes díszítés nagyrészt megsemmisült. A fal nedvessége következtében a falfestmények is veszélyben vannak. Biztonsági és gyakorlati okokból a kúria ablakai be vannak deszkázva, fény alig szűrődik be a belső helyiségekbe.

A reprodukciók alapján látni lehet, hogy helyenként megkopott, illetve lepergett a festőanyag, különösen a falképek alsó felén, ahol könnyebben elérhető volt a gyerekeknek számára.²⁷

Wehlte megállapítása, miszerint minél fiatalabb egy falfestmény, annál hamarabb szorul restaurátor segítő kezére, ebben az esetben helytállónak bizonyul.²⁸

Bár a falfestmények művészi értéke nem túl nagy, jelentőségük igencsak megnő, ha a fennmaradt levelezések alapján a Székely Nemzeti Múzeum történetének, egy érdekes és izgalmas periódusnak az emlékeként tartjuk számon őket.

*Magyarosi Imola – Művelődési, Egyházi és Nemzeti Kulturális Örökség Kovászna Megyei Igazgatósága, Sepsiszentgyörgy
Gábor Áron u. 16, RO-520003; y_mola@yahoo.com*

Irodalom

Anonymus

1975 *Gesta Hungarorum. Hasonmás kiadás* (a magyar fordítása: Pais Dezső), Budapest.

B. NAGY Margit

1970 *Reneszánsz és barokk Erdélyben*, Bukarest.

FEJÉRPATAKY László

1892 *Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok viselt dolgairól. I. melléklet Anonymus hasonmásához* (olvasat: Fejérpataky László), Budapest, MTA könyvkiadó hivatalának bizománya, Budapest.

HLAVATHY Izabella

1998 *A Hollaky-kúria elméleti helyreállítása* (Szakdolgozat, BME Építésztechnika kar. Műemlékvédelmi szakmérnöki), Sepsiszentgyörgy.

KÓNYA Ádám

1995 A mi Varga Nándorunk, in: *Varga Nándor Lajos (1895–1978). Emlékkiállítás* (szerk. Vargha Mihály), 21–27.

KÓNYA Ádám – BOÉR Hunor

2002 A Székely Nemzeti Múzeumba tervezett fal- és üvegfestmények, *Acta (Siculica) 2001/1 (Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum százhuszonöt éves jubileumára, 1)*, T3 Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 115–162.

PÁL József – ÚJVÁRI Edit

2001 *Szimbólumiár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából* (szerk. Pál József és Újvári Edit), Balassi Kiadó, Budapest.

PÁLMAJ József

1901 *Háromszék vármegye nemes családjai*, Sepsiszentgyörgy.

SZÉKELY Zoltán

1995 *Varga Nándor Lajos és a régészet*, in: *Varga Nándor Lajos (1895–1978). Emlékkiállítás* (szerk. Vargha Mihály), 19–20.

VARGA Nándor Lajos – RAJK Gyula

1941 *Magyar múlt* (Varga Nándor Lajos 40 fametszete, Rajk Gyula szövegével), Budapest.

WEHLTE, Kurt

1994 *A festészet nyersanyagai és technikái*, Balassi Kiadó, Budapest.

²⁷ A falképek alatti részen, körülbelül akkora magasságban, amit egy 7-8 éves gyerek elérhet, nevek, egyszerű matematikai

összeadások vannak ráírva a falra.

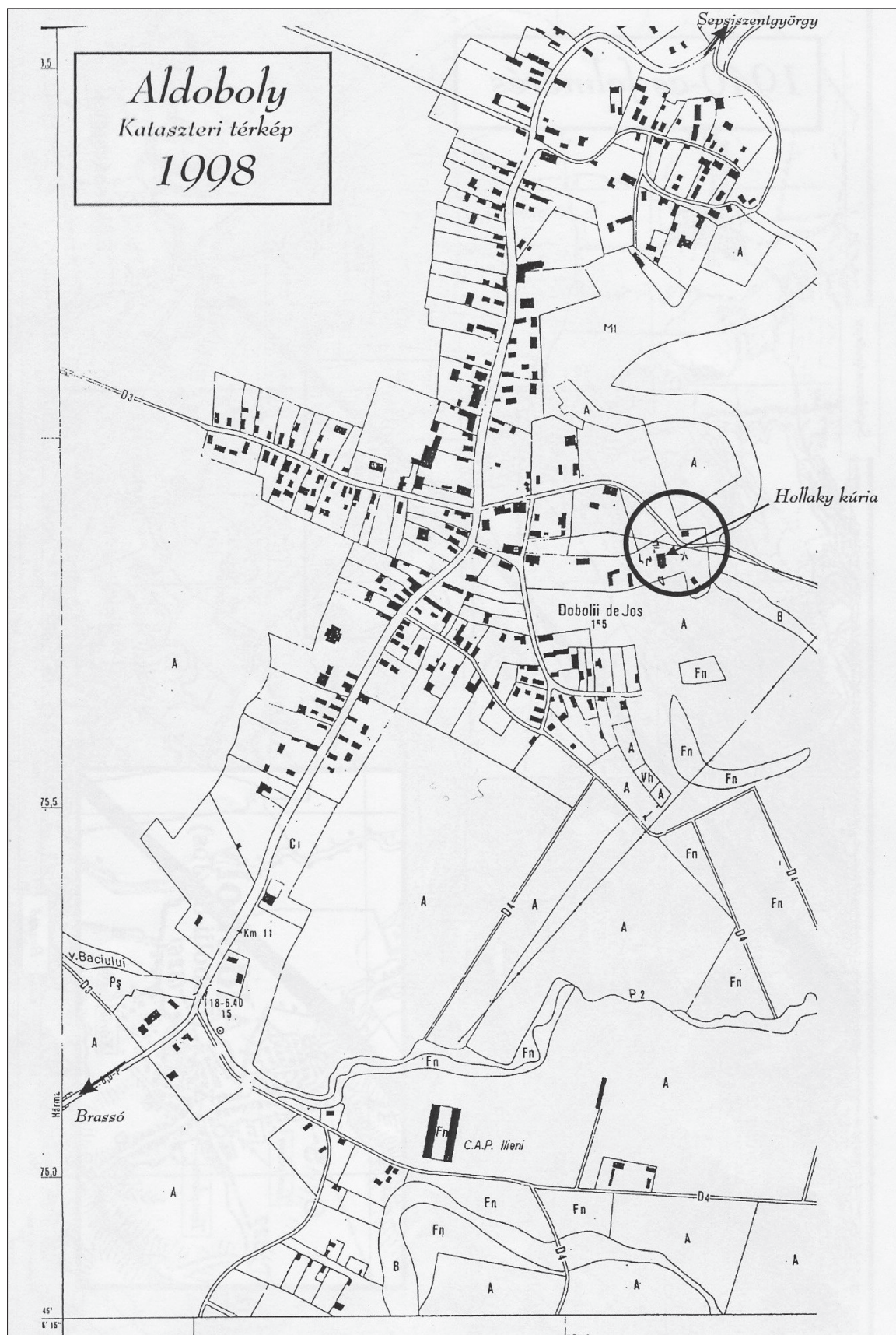
²⁸ WEHLTE, Kurt 1994, 353.

**Picturile murale ale lui Nándor Lajos Varga în Conacul Hollaky din Dobolii de Jos
(Aldoboly), județul Covasna**
(Rezumat)

Prea puțini știu despre Nándor Lajos Varga (1895–1978), acest artist multilateral, că a încercat și pictura murală. Varga a fost orientat spre artă la Sf. Gheorghe, în Colegiul „Székely Mikó” și în Muzeul Național Secuiesc și s-a căsătorit cu Emma Hollaky din comuna apropiată Dobolii de Jos. În 1932 s-a pus din nou problema realizării unor picturi murale interne în clădirea muzeului (conform planurilor originale) și Varga a făcut în vederea acesteia încercări în tehnică *al secco* în 1933 pe pereții Conacului Hollaky. Problema picturilor murale din muzeu o interesa până în 1942, însă acestea până la urmă nu au fost pictate. La Dobolii de Jos au rămas trei picturi: *Attila* în fața oștilor hunice, *Visul lui Emese* (mit de origine maghiar) și *Răpirea fetei* din legenda regelui ungar Ladislau cel Sfânt.

**The mural paintings of Nándor Lajos Varga in the Hollaky-Manor
(Aldoboly/Dobolii de Jos, Covasna county)**
(Abstract)

Few people know that the many-sided artist, Nándor Lajos Varga (1895–1978), also tried his hands at mural painting. He was oriented towards arts by the „Székely Mikó” College in Sepsiszentgyörgy (Sfântu Gheorghe) and Székely National Museum. He married Emma Hollaky from Aldoboly. When the idea of decorating the museum (according to the original plans) with internal mural paintings arose between the two World Wars, in 1933 he made many sketches for it. He tried his painting techniques on the walls of the Hollaky-Manor built at the beginning of the 18th century. In 1942 he was still interested in the idea of the interior mural painting, but it never came about. The three paintings in Aldoboly, made *al secco*, are related to the Hungarian-Székely-Hun mythology and the legend of King Saint Ladislav. Themes: *Attila the Hun*, *Emese's Dream* (myth of the Hungarian ethnic origins) and *The Legend of Saint Ladislav (Abduction of the Girl)*.

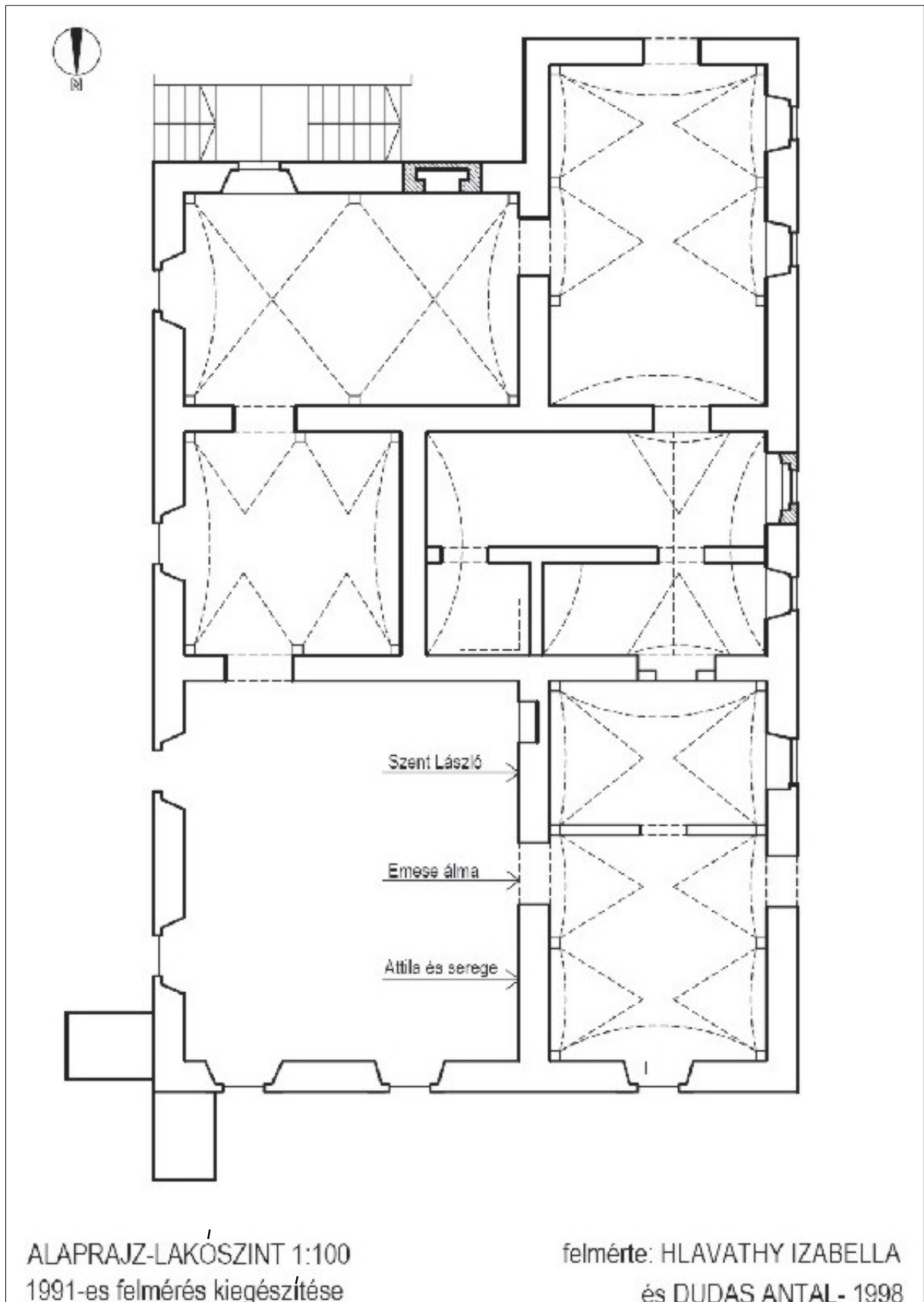
1. ábra Aldoboly, kataszteri térkép (1998).

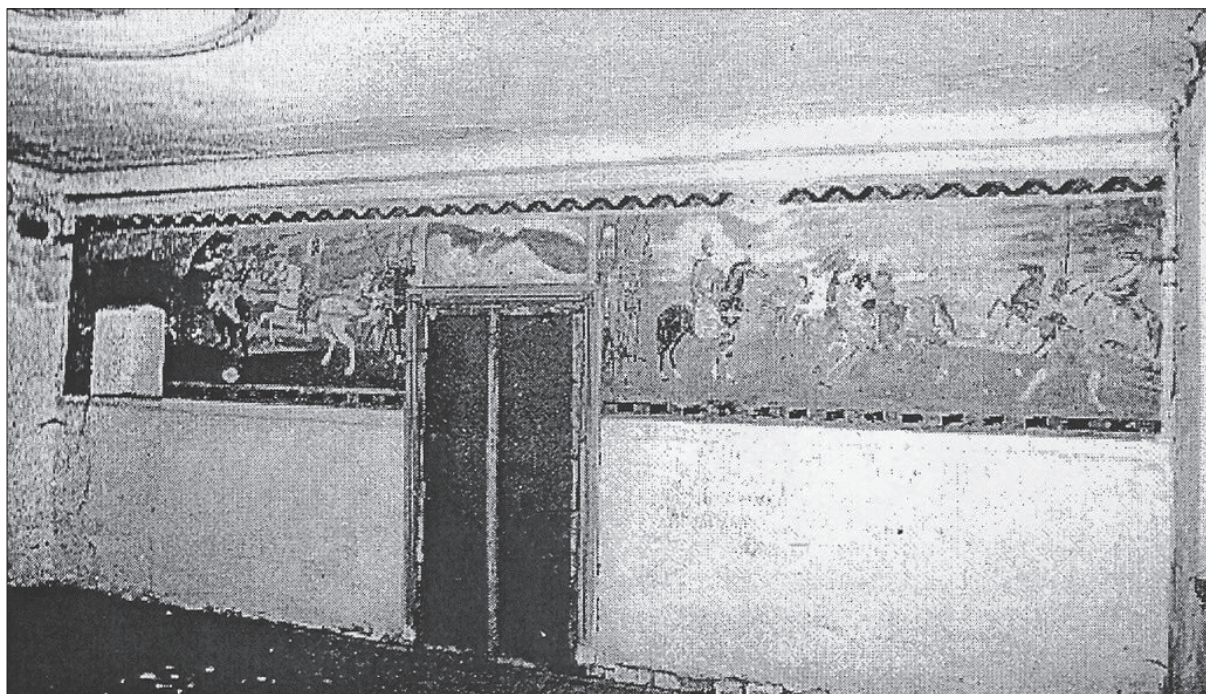
2. ábra A kúria északkeleti homlokzata.

3. ábra Kronosztichonos felirat a déli homlokzaton.

4. ábra A kúria alaprajza, lakószint.

5. ábra Nagyterem, Varga Nándor Lajos falfestményei (1991-ben).

6. ábra Nagyterem, Varga Nándor Lajos falfestményei (1998-ban).

7. ábra Nagyterem, Varga Nándor Lajos falfestményei (2005-ben).

8. ábra Az *Emese álma* kompozíció elhelyezése (2005-ben).

9. ábra *Attila és serege* (2005-ben).

10. ábra *Emese álma* (2005-ben).

11. ábra Szent László-legendája: *Leányrablás* jelenet (2005-ben).

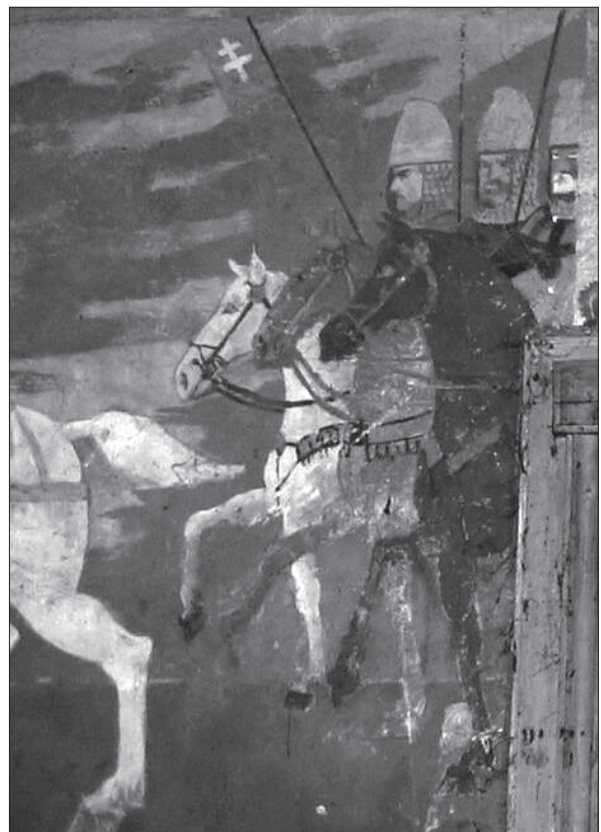
12. ábra Attila serege (részlet).

13. ábra Attila alakja (részlet).

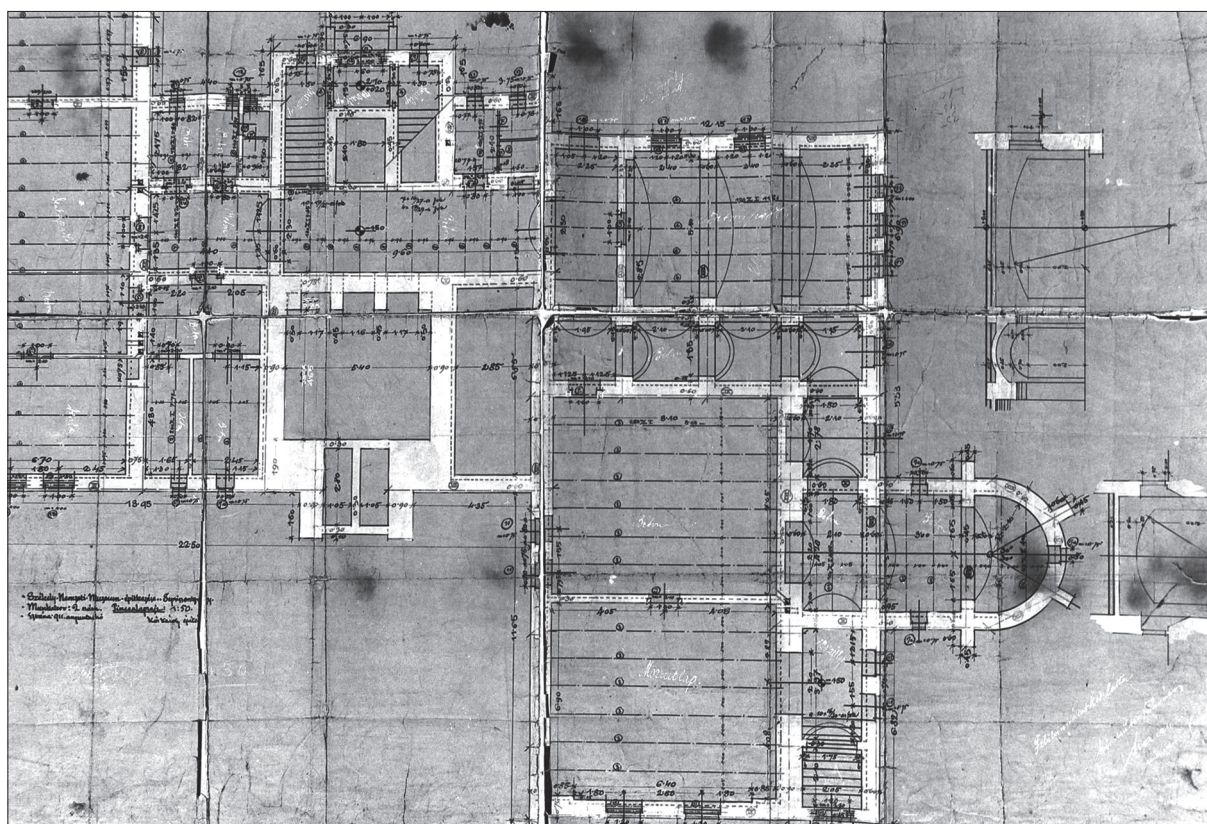
14. ábra Szent László alakja (részlet).

15. ábra Szent László serege (részlet).

16. ábra Archív felvétel: karton tervezet a *Leányrablás* jelenetéhez (1933).

17. ábra Ahová eredetileg akarta Varga Nándor próbaképpen megfesteni „al secco” *Attila seregét* és a *Leányrablást*, valamint egy kazettácskába az „al fresco”-próbát – a múzeum alagsorának Kós Károly-féle alaprajzán a kápolna alatti helyiségtől balra található nagyobb terem (ma restaurátor-műhely, ablaka a cinteremből, az alsórakosi bazaltoszlopok mellett nyílik), annak északkeleti (az alaprajzon jobb oldali) fala. Vö. „[öccse, Varga László asztalos] műhelye melletti teremben... az ablakkal szemben” (Varga Nándor levele Csutak Vilmosnak 1932. május 27-én, I. KÖNYA Ádám – BOÉR Hunor 2002, 130). Ennek a falnak a Csutak által megküldött méretei magyarázzák az 1933-as kartonok, tehát az aldobolyi falképek méreteit is.